

Nr 190

Av fröken Wetterström m. fl., om slopande av inkomstprövningen
beträffande änkepension inom folkpensioneringen.

(Lika lydande med motion nr 113 i Första kammaren)

Från och med 1948 infördes änkepension i folkpensioneringen. Enligt de regler som gällde fram till den 1 juli 1960 inkomstprövades all sådan änkepension.

År 1958 fattade riksdagen principbeslut om avskaffande av inkomstprövningen, och 1960 års riksdag fullföljde beslutet, som innebär att de som blivit änkor före den 1 juli 1958 får hela änkepensionen inkomstprövad, de som blivit änkor mellan sistnämnda datum och den 1 juli 1959 får 2/3 av änkepensionen inkomstprövad och slutligen de som blivit änkor mellan den 1 juli 1959 och den 1 juli 1960 får 1/3 av änkepensionen inkomstprövad. De som blivit änkor efter den 1 juli 1960 undgår helt denna inkomstprövning. Inkomstprövningen innebär för närvarande att pensionen skall minskas med 1/3 av den del av änkans inkomst som överstiger 2 000 kr. per år.

I övrigt gäller samma regler för de s. k. "övergångsänkorna" (= de som blivit änkor före den 1 juli 1960) som för de s. k. "huvudfallen" (= de som blivit änkor efter den 1 juli 1960).

Denna uppdelning av änkorna i övergångsfall och huvudfall, vilken alltså helt hänför sig till en gräns satt i tiden, har förvisso kommit att betraktas som godtycklig och därmed orättvis. Riksdagen kunde emellertid av statsfinansiella skäl inte sträcka sig längre då beslutet gjordes. Men redan år 1958 uttalade sig riksdagen för ett totalt slopande av inkomstprövningen av änkepensioner, vilket andra lagutskottet underströk i sitt utlåtande 1960: 20 och fortsatte:

I enlighet härmed har förslaget framlagts, att änkepensioner till kvinnor, som blir änkor efter den 30 juni 1960, skall utgå utan inkomstprövning. Förslaget är således ett steg i riktning mot att helt slopa inkomstprövningen inom folkpensioneringen. De härför erforderliga reformerna bör genomföras så snart finansiella och andra förutsättningar föreligger.

1960 års riksdagsbeslut föregicks trots denna föresats ändå av en omfattande debatt om rättvisaspekterna, och flera ledamöter framförde åsikten att det vore mindre stötande att bibehålla inkomstprövningen för alla änkepensioner än att införa det system som sedermera beslutades.

Redan 1964 yrkades i en högermotion till riksdagen att utredning skulle göras av kostnaderna för ett fullständigt avskaffande av inkomstprövningen när det gäller änkepensionerna inom folkpensionssystemet. Motionärerna framhöll att det inte är tillfredsställande att ett visst datum för änkeblivandet skall avgöra om pension skall erhållas med eller utan inkomstprövning och fortsatte:

Att nu, sedan systemet varit i kraft i över 3 år, införa inkomstprövning för alla änkepensioner kan inte komma i fråga. Den lösning som återstår för att åvägabringa likställighet är därför att slopa inkomstprövningen för de kvinnor som blivit änkor före den 1 juli 1960. Vilka kostnader detta skulle medföra för statsverket kan inte utan närmare undersökningar anges. Antalet änkor, som skulle beröras av en sådan reform, torde dock ha minskat betydligt sedan riksdagen 1960 fattade sitt beslut.

Senast 1969, alltså förra året, yrkade ett flertal motionärer att pensionsförsäkringskommittén med förtur skulle göra en utredning av frågan om änkepensioner i övergångsfallen, syftande till att rätten till änkepension skulle göras oberoende av om mannens bortgång inträffat före den 1 juli 1960. Utskottets majoritet avstyrkte motionerna, men utskottsledamöter från samtliga i utskottet representerade partier reserverade sig. Dess värre föll frågan vid riksdagsbehandlingen på grund av att kamrarna fattade skiljaktiga beslut.

Varken det sistnämnda utskottsutlåtandet eller 1970 års statsverksproposition antyder något som skulle kunna inge förhoppningar om att de ekonomiska orättvisorna gentemot övergångsänkorna snart skall elimineras. Det betänkande vari pensionsförsäkringskommittén bl. a. avser att ta upp frågan torde enligt uppgift dröja åtminstone ytterligare ett år. Om betänkandet skall avvaktas kommer — fram till dess beslut kan fattas — en ytterligare tidsutdräkt att uppstå, som med hänsyn till frågans natur kan befaras innebära att problemet löses utan statsmakternas medverkan. Detta sker huvudsakligen genom att änkor i fråga uppnår 67-årsåldern och erhåller ålderspension i stället för änkepension. Vidare har under de senaste fyra åren i genomsnitt varje år 230 övergångsänkor med änkepension avlidit.

Av nedanstående tabell framgår de senaste årens nettominskning av antalet änkepensioner i övergångsfall och orsakerna till de kvantitativa förändringarna.

	1966	1967	1968	1969 (jan.—sept.)
<i>Tillkommande</i>				
Nyttillkomna	1 127	857	692	433
<i>Avgående</i>				
på grund av				
dödsfall	257	234	228	151
indragning	447	393	376	196
annan huvudförmån	4 077	3 852	3 586	2 540
Nettominskning	3 654	3 622	3 498	2 454

Den slutsats som drogs av motionärerna i den ovan citerade motionen från 1964, nämligen att antalet övergångsänkor med änkepension minskat betydligt sedan riksdagen 1960 fattade sitt beslut, var alldeles korrekt. Minskningen var nämligen cirka 20 %. Således hade redan då det statsfinansiella motivet till att inte helt slopa inkomstprövningen av änkepensionen försvagats påtagligt. Rättvisekravet att slopa inkomstprövningen kvarstår däremot med oförminskad styrka.

I dag saknar det statsfinansiella motivet enligt vårt förmenande nästan helt aktualitet, då övergångsänkorna med änkepension nu endast är hälften så många som i början på 1960-talet. (Se tablå nedan.)

År	Huvudfall	Övergångsfall
1961	5 000	54 000
1962	16 000	45 000
1963	27 000	49 000
1964	35 000	44 000
1965	43 000	41 000
1966	50 000	37 000
1967	57 000	33 000
1968	64 000	30 000
1969 (ber.).....	71 000	27 000

Rättvisekravet — att inkomstprövningen av änkepensionerna i de s. k. övergångsfallen helt slopas — är som nämnts både obestridligt och lätt att tillmötesgå. Finansieringen av en sådan reform medför betydligt mindre kostnader än den skulle ha gjort i början eller mitten av 1960-talet. Ett ytterligare uppskov — om än bara med några år — är oförsvarligt. Det innebär nämligen att antalet övergångsänkor påtagligt minskas, och det måste anses vara illa nog att antalet änkepensioner i övergångsfall minskat med nära 40 % från det år — 1964 — då riksdagen begärde utredning hos Kungl. Maj:t utan att något betänkande ännu kommit och inte ens väntas under det närmaste året. Således har sex år gått och ytterligare ett par tre år skulle gå innan en ändring kan komma till stånd om ett betänkande som behandlar frågan skall avvaktas.

Kostnaden för ett borttagande av inkomstprövningen har av riksförsäkringsverket beräknats till cirka 95 milj. kr. för det närmaste året (1970) vid ett basbelopp om 6 000 kr. Verket har räknat med att det just för närvarande torde finnas omkring 44 000 änkor, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960. Av dessa beräknas cirka 4 500 vara förtidspensionerade och cirka 24 000 lyfta änkepension. Det vill med andra ord säga att omkring 15 500 av samtliga övergångsänkor skulle vara utan någon form av allmän pension. Kostnaden för ett borttagande av inkomstprövningen när det gäller de 24 000 övergångsänkor som redan nu har änkepension beräknas till 16,7 milj. kr. och när det gäller de 15 500 utan pension 78,7 milj. kr. (inkl. pensionstillskott).

Helt naturligt — som framgår av det tidigare resonemanget — kommer kostnaden för slopandet av inkomstprövningen att avta successivt med ti-

den. Vi anser att inkomstprövningen måste anses oskäligen och bör borttagas utan avvaktan på vidare utredningar. Den i sammanhanget vanliga invändningen att några sociala skäl härför inte är särskilt framträdande kan vi inte godta. Inkomstprövningen innebär ett missförhållande från rättvisesynpunkt, vilket en gång av tvingande kostnadsskäl föredragits framför en inkomstprövning omfattande alla änkepensioner. Dessa skäl har nu definitivt bortfallit.

Med stöd av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta att all inkomstprövning beträffande änkepensioner inom folkpensioneringen upphör från och med den 1 juli 1970; samt

att vederbörande utskott utarbetar härför erforderliga författningsändringar.

Stockholm den 20 januari 1970

Karin Wetterström (m)

Leif Cassel (m)

Astrid Kristensson (m)

Blenda Ljungberg (m)

Arvid Enarsson (m)

Nils Carlshamre (m)

Per-Eric Ringaby (m)

Mårten Werner (m)

Allan Åkerlind (m)

Alf Wennerfors (m)